

УДК 343.1

КРАЙНІКОВА О.В.

**ПРОБЛЕМИ ВІДМОВИ ПРОКУРОРА ВІД ОБВИНУВАННЯ У СУДІ
У РАЗІ СТВОРЕННЯ ГРУПИ ПРОКУРОРІВ**

У статті крізь призму національного законодавства досліджуються проблемні питання порядку відмови прокурора від обвинувачення у суді у разі створення групи прокурорів. Проаналізовано співвідношення повноважень прокурорів, уведених до складу групи, в кримінальному провадженні, визначено порядок відмови прокурора від обвинувачення у суді у разі створення групи прокурорів, до складу якої входять службові особи прокуратури одного рівня та службові особи прокуратур різного рівня. Зроблено висновок щодо можливого вирішення прогалин правового регулювання процедури відмови прокурора від обвинувачення у суді у разі створення групи прокурорів.

Ключові слова: прокурор, суд, група прокурорів, підтримання публічного обвинувачення, відмова від обвинувачення у суді.

В статье сквозь призму национального законодательства исследуются проблемные вопросы порядка отказа прокурора от обвинения в суде в случае создания группы прокуроров. Проанализировано соотношение полномочий прокуроров, введенных в состав группы, в уголовном производстве, определен порядок отказа прокурора от обвинения в суде в случае создания группы прокуроров, в состав которой входят должностные лица прокуратуры одного уровня и должностные лица прокуратур разного уровня. Сделан вывод о возможном решении пробелов правового регулирования процедуры отказа прокурора от обвинения в суде в случае создания группы прокуроров.

Ключевые слова: прокурор, суд, группа прокуроров, поддержание публичного обвинения, отказ от обвинения в суде.

The article in the light of national law investigates problematic issues of the order prosecutor's refusal of the of public prosecution in the case of creating the group of prosecutors. Analyzed the ratio prosecutor's powers had been added to the group in criminal proceedings, and a defined the procedure order prosecutor's refusal of the of public prosecution in court in the case of creating the group of prosecutors composed of officials of the prosecutor's office the same level and other various levels officials of the prosecutor's office. It is concluded that the possible resolution of gaps of legal regulation of procedure prosecutor's refusal of the of public prosecution in court in the case of a group of prosecutors.

Key words: prosecutor, court, group of prosecutors, public prosecution, prosecutor's refusal of the of public prosecution.

Вступ. Проблеми підтримання публічного обвинувачення завжди перебували у центрі уваги науковців, оскільки це складний і відповідальний вид прокурорської діяльності. Від якості підтримання публічного обвинувачення залежить результат судового розгляду кримінального провадження, а у випадку ухвалення судом незаконного рішення – результат його оскарження. Таким чином, у разі наявності складних проваджень, у яких обвинувачення пред'явлено декільком особам, або у разі вчинення злочину організованою групою, злочинною організацією виникає потреба у колективній формі участі прокурорів у досудовому розслідуванні та у судовому розгляді кримінальних проваджень. На практиці виникають спірні питання щодо ролі прокурорів, уведених до складу групи прокурорів, із процесуального керівництва в конкретному кримінальному провадженні. Одним із таких проблемних питань є порядок відмови прокурора від обвинувачення у суді у разі створення групи прокурорів.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення правового аналізу порядку відмови прокурора від обвинувачення у суді у разі створення групи прокурорів, дослідження співвідношення повноважень прокурорів, уведених до складу групи, в кримінальному провадженні, визначення по-

© КРАЙНІКОВА О.В. – аспірант кафедри галузевого права юридичного факультету (Херсонський державний університет)

рядку відмови прокурора від обвинувачення у суді у разі створення групи прокурорів, до складу якої входять службові особи прокуратури одного рівня та службові особи прокуратур різного рівня.

Результати дослідження. Відповідно до ч. 1 ст. 37 Кримінального процесуального кодексу України (надалі – КПК України) прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначається керівником відповідного органу прокуратури після початку досудового розслідування. У разі необхідності керівник органу прокуратури може визначити групу прокурорів, а також старшого прокурора такої групи, який керуватиме діями інших прокурорів [2, с. 35].

Слід зазначити, що такі групи зазвичай створюються у провадженнях щодо резонансних або багатоепізодних злочинів. Також групи прокурорів створюються й у випадках, коли місце вчинення злочину (проведення досудового розслідування) віддалене від обласного центру (місця постійної дислокації слідчого та процесуального керівника) і наявна потреба у залученні до їхнього складу прокурорів місцевих прокуратур за місцем вчинення кримінального правопорушення. [5, с. 79]. У цьому випадку функцію підтримання публічного обвинувачення під час судового розгляду кримінального провадження, як правило, реалізовує прокурор місцевої прокуратури, введений до складу групи прокурорів.

Водночас питання щодо співвідношення повноважень прокурорів, які включені до складу групи прокурорів, нормами КПК України не врегульовано і вирішується у кожному випадку індивідуально. Частково розмежування повноважень прокурорів, які включені до складу групи прокурорів, окреслено в наказі Генерального прокурора України № 4гн від 19.12.2012 р. «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» (надалі – Наказ).

Згідно з п.п. 2.4, 2.5 Наказу керівників прокуратур усіх рівнів і галузевих підрозділів апаратів уповноважено у разі необхідності створювати групи прокурорів і призначати старшого прокурора групи відповідною постановою. Члени групи перед прийняттям процесуальних рішень зобов'язані доповідати про них старшому прокурору групи, рішення якого є остаточним [4, с. 2].

Таким чином, з аналізу положень Наказу вбачається, що у випадку створення групи прокурорів у кримінальному провадженні старший групи прокурорів уповноважений керівником органу прокуратури на керівництво цією групою. Сутність його діяльності, в ідеалі, полягає у загальному плануванні, розподілі обов'язків та навантаженні між членами групи, забезпеченні доступу членів групи до накопиченої інформації, організації обміну потрібною інформацією, здійсненні контролю за своєчасністю та повнотою проведення процесуальних і слідчих дій. Водночас, слід зазначити, що прокурор, введений до групи прокурорів, хоча і не втрачає своєї процесуальної самостійності, однак має здійснювати процесуальні дії у межах дорученої ділянки роботи в конкретному кримінальному провадженні, а процесуальні рішення – узгоджувати зі старшим групи прокурорів [7, с. 1].

Не вирішеним залишається питання про те, хто із групи прокурорів у кримінальному провадженні за наявності підстав зобов'язаний ініціювати питання про відмову прокурора від підтримання публічного обвинувачення.

Слід зазначити, що відмова від публічного обвинувачення – це дуже відповідальне процесуальне рішення, яке суттєво торкається як приватних інтересів потерпілих, так і публічних інтересів держави та суспільства. Прийняття прокурором незаконного та необгрунтованого рішення про відмову від обвинувачення неприпустимо, воно перешкоджає забезпеченню у кримінальному судочинстві прав і законних інтересів його учасників.

Водночас прокурор має підтримувати публічне обвинувачення не будь-якою ціною, а лише відповідно до свого внутрішнього переконання у винності обвинуваченого. У разі відмови від публічного обвинувачення він не зв'язаний думкою потерпілого, інших учасників процесу, прокурора вищого рівня, а керується виключно вимогами закону і власним переконанням. Тому вказане рішення він має приймати самостійно і неупереджено [6, с. 161].

Зі змісту ч. 1 ст. 340 КПК України вбачається, що у випадку, коли в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він після виконання вимог ст. 341 КПК України повинен відмовитись від підтримання публічного обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження. Відповідно до ч. 1 ст. 341 КПК України, якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що необхідно відмовитись від підтримання публічного обвинувачення, він повинен погодити відповідні процесуальні документи з прокурором вищого рівня [2, с. 183].

Таким чином, нормами КПК України передбачена необхідність погодження постанови про відмову від підтримання публічного обвинувачення лише з прокурором вищого рівня, тобто з керівником органу прокуратури. При цьому обов'язок ініціювати питання про відмову від підтримання публічного обвинувачення та складати відповідну вмотивовану постанову надається прокурору, який

брав участь у судовому розгляді справи, не зважаючи на його роль у групі прокурорів. З іншого боку, в зазначених вище нормах порядок відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення у разі створення групи прокурорів узагалі не розкривається.

Спробою розмежувати повноваження між членами групи прокурорів у разі необхідності відмови від публічного обвинувачення стало закріплення відповідних положень у Наказі. Водночас закріплена у ньому позиція дещо суперечить позиції законодавця.

Так, відповідно до п.п. 21.1, 21.2, 21.3, 21.4 Наказу передбачено, що у разі встановлення за результатами судового розгляду підстав для відмови від підтримання публічного обвинувачення необхідно погоджувати відповідну постанову з керівником органу прокуратури, а підписувати відповідний процесуальний документ доручено старшому групи прокурорів. У випадку підтримання публічного обвинувачення групою прокурорів, до складу якої входять службові особи прокуратур різних рівнів, відповідний процесуальний документ має погоджувати керівник прокуратури вищого рівня [4, с. 11].

Таким чином, на відміну від норм КПК України, закріплені в галузевому Наказі положення виключають можливість підписувати постанову про відмову від обвинувачення у суді прокурору, який не є старшим групи прокурорів. При цьому порушується принцип самостійності прокурора у своїй процесуальній діяльності.

З аналізу положень галузевого Наказу вбачається, що на практиці можливо декілька комбінацій під час створення групи прокурорів. Основні з них: 1) група прокурорів, до складу якої входять службові особи прокуратури одного рівня; 2) група прокурорів, до складу якої входять службові особи прокуратур різного рівня. Розглянемо порядок відмови від підтримання публічного обвинувачення у кожному із зазначених випадків.

Найбільш поширеною практичною ситуацією є створення групи прокурорів, до складу якої входять службові особи прокуратури одного рівня. Водночас на сьогодні складається негативна практика визначення групи прокурорів в усіх без виключення конкретних кримінальних провадженнях, що, на думку керівників органів прокуратури, з одного боку, вирішує питання оперативної заміни процесуальних керівників у випадку хвороби чи з інших підстав. А з іншого боку – процесуальне керівництво досудовими розслідуваннями просто перерозподіляється старшим групи прокурорів між її членами. У результаті цього відсутня спільна діяльність групи прокурорів над одним кримінальним провадженням, а її функціонування є цілком формальним. До того ж нівелюється відчуття додаткової важливості та підвищеної відповідальності у прокурорів – учасників групи прокурорів [7, с. 1].

Ця практична ситуація, як правило, призводить до того, що прокурори, які включені до складу групи, досить часто лише номінально є її учасниками, насправді можуть навіть не знати обставин кримінального провадження. Процесуальне керівництво, а потім і підтримання публічного обвинувачення у суді здійснюється лише одним з учасників групи прокурорів, не зважаючи на його роль у складі групи.

У випадку підтримання публічного обвинувачення учасником групи прокурорів, який не є старшим прокурором такої групи, якщо в результаті судового розгляду він дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він позбавлений можливості ініціювати питання про необхідність відмовитись від обвинувачення перед прокурором вищого рівня, адже підписувати відповідний процесуальний документ може лише старший групи прокурорів у конкретному кримінальному провадженні.

Таким чином, прокурор, який підтримує публічне обвинувачення у суді, змушений ініціювати питання про відмову від підтримання публічного обвинувачення перед старшим прокурором названої групи. Слід зазначити, що ні форма, ані зміст такої ініціативи законодавчо не закріплені. У свою чергу, старший прокурор відповідної групи, який у непоодиноких випадках лише номінально є її учасником, починає вивчати матеріали кримінального провадження та фактично вирішувати, чи необхідно приймати відповідне процесуальне рішення. Питання щодо необхідних процесуальних дій старшого групи прокурорів, який не погоджується із позицією публічного обвинувача про необхідність відмови від обвинувачення, залишається не врегульованим.

Якщо врегулювати питання про необхідність відмови від публічного обвинувачення у разі створення групи прокурорів, до складу якої входять службові особи однієї прокуратури одного рівня, на практиці більш-менш можливо, то без законодавчого закріплення врегулювати відповідну ситуацію у разі створення групи прокурорів, до складу якої входять службові особи різних прокуратур одного рівня або ж прокуратур різного рівня, взагалі неможливо.

На практиці непоодинокі випадки, коли функція підтримання публічного обвинувачення групою прокурорів, до складу якої входять службові особи прокуратур різних рівнів, реалізується прокурором підпорядкованої прокуратури, як правило, місцевої. У такому разі, якщо в результаті судового

розгляду прокурор місцевої прокуратури дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він позбавлений можливості ініціювати питання про необхідність відмовитись від обвинувачення перед прокурором вищого рівня, адже це питання необхідно погоджувати з керівником прокуратури вищого рівня.

Таким чином, прокурор місцевої прокуратури змушений ініціювати питання про відмову від підтримання публічного обвинувачення перед старшим прокурором названої групи. У свою чергу, старший прокурор відповідної групи, як правило, затверджує обвинувальний акт, щодо якого працівником підпорядкованої прокуратури ініціюється питання про відмову від обвинувачення. Не бажаючи визнавати допущені під час процесуального керівництва досудовим розслідуванням похибки, старший прокурор групи не погоджує ініціативу про необхідність відмовитись від підтримання публічного обвинувачення уповноважений підписувати старший прокурор відповідної групи, лише він і має можливість звернутись до керівника прокуратури вищого рівня для її погодження. Водночас прокурор місцевої прокуратури, який фактично підтримує публічне обвинувачення в суді, позбавлений можливості скласти відповідну постанову та надати її для погодження керівнику прокуратури вищого рівня.

Наявна законодавча прогалина на практиці створює ситуацію, коли через незгоду старшого прокурора групи з позицією працівника підпорядкованої прокуратури про необхідність відмовитись від підтримання публічного обвинувачення прокурор прокуратури нижчого рівня змушений підтримувати публічне обвинувачення всупереч внутрішньому переконанню.

Висновки. Можливим способом вирішення вказаної проблеми є законодавче закріплення форми та змісту ініціативи прокурора, введеного до складу групи прокурорів, про необхідність відмови від підтримання публічного обвинувачення перед старшим прокурором групи. Наприклад, передбачити, що кожен прокурор, уведений до складу групи прокурорів, може виступити з ініціативою про необхідність відмови від підтримання публічного обвинувачення, виклавши мотиви прийнятого рішення у відповідній постанові. Вказана постанова надається старшому прокурору групи, який зобов'язаний звернутись до керівника прокуратури відповідного рівня для її погодження. У разі ж незгоди старшого прокурора групи з відповідною постановою він зобов'язаний подати на розгляд керівника прокуратури постанову про відмову від підтримання публічного обвинувачення та постанову про відмову в її задоволенні. Остаточне рішення приймає керівник прокуратури. Якщо прокурор вищого рівня відмовляє у погодженні постанови про відмову від підтримання публічного обвинувачення, він усуває від участі в судовому розгляді прокурора, який ініціював таке питання, та самостійно бере участь у ньому як прокурор або доручає участь іншому учаснику групи прокурорів. Для підготовки до цього йому має бути надано час для вивчення і оцінки всіх доказів, зібраних під час судового розгляду.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. – К. : Міністерство юстиції України, 2012. – 398 с.
3. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/print1443624498321154>.
4. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Генерального прокурора України № 4гн від 19.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id.
5. Коробко Ю.В. Процесуальні повноваження прокурора у досудовому кримінальному провадженні / Ю.В. Коробко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ap.gp.gov.ua/userfiles/Disertacija_Korobko_YU_V_.pdf.
6. Крайнікова О.В. Проблеми відповідності погодження рішення про відмову від підтримання обвинувачення в суді з вищестоящим прокурором принципам організації та діяльності органів прокуратури України / О.В. Крайнікова // Актуальні питання публічного та приватного права. – 2013. – № 2. – С. 160–164.
7. Шпак О.О. // Поняття «група прокурорів – процесуальних керівників» та практичні аспекти організації її роботи / О.О. Шпак // Матеріали науково-практичної інтернет-конференції від 17.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1068%3A060915.